

УДК 631.16:658.152/.153:330.356.2

**РАЦІОНАЛЬНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ОСНОВНИХ ТА
ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ**

О.В. Кирилова, здобувач^{*}

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: основні засоби, оборотні засоби, ефективність.

Анотація. В статті проаналізовано вплив співвідношення між основними та оборотними засобами на ефективність використання оборотних засобів та внесено ряд пропозицій щодо підвищення економічної ефективності використання основних і оборотних засобів у виноградарських господарствах.

Вступ. Головною метою діяльності підприємства є виробництво конкурентоспроможної продукції. Для досягнення цієї мети необхідно, окрім раціонального використання виробничого потенціалу, здійснювати зміцнення матеріально-технічної бази, формувати та ефективно використовувати її головну ланку

^{*} Науковий керівник – М.Я. Дем'яненко, доктор економічних наук, професор, академік УААН

– основні та оборотні засоби.

Співвідношення основних та оборотних засобів залежить від виробничого напрямку підприємства, ступеня спеціалізації та інтенсифікації, швидкості обігу оборотних засобів. Нині питанням раціонального співвідношення основних і оборотних засобів приділяється мало уваги як теоретично, так і практично. Адже співвідношення між цими складовими виробничих ресурсів становить найсуттєвіший елемент структури розміщення фінансових ресурсів підприємств. Саме тому тема дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні і практичні розробки проблеми формування, функціонування та використання основних та оборотних засобів викладені в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів: Бойка М.І., Білоусенка Г.Ф., Вайнера М.Г., Дем'яненка М.Я., Деркача Л.П., Обуховського В.М., Мусіяки Ю.Г., Савицької Г.В. та ін. Разом з тим, питання співвідношення основних та оборотних засобів, методологія його обґрунтування в економічній літературі висвітлені недостатньо. До того ж на теперішній час практикам не пропонуються нормативи раціонального співвідношення основних та оборотних засобів в сільському господарстві.

Мета дослідження – визначити вплив співвідношення між основними та оборотними засобами на ефективність використання оборотних засобів та запропонувати ряд заходів щодо підвищення економічної ефективності використання основних і оборотних засобів у виноградарських господарствах.

Результати досліджень. Невід'ємною умовою здійснення господарської діяльності підприємства є забезпечення виробничих ланок поряд з матеріальними та трудовими ресурсами, необхідними засобами виробництва (основними та оборотними засобами) [1, с. 17, 20]. Основні ознаки яких наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Основні характерні ознаки основних і оборотних засобів

Ознака	Основні засоби	Оборотні засоби
Тривалість функціонування у виробничому процесі	Функціонують тривалий період, декілька виробничих циклів	Беруть участь лише в одному виробничому циклі
Перенесення вартості на собівартість виготовленої продукції	Частково, в міру зносу	Повністю
Збереження натуральної форми	Зберігають	Змінюють
Характер відновлення	Відновлюються повністю (реновація) або частково (ремонт)	Повністю

До основних ознак можна також віднести: характер обслуговування окремих видів діяльності, характер фінансових джерел формування, характер володіння, ступінь ліквідності.

Ряд авторів [2, с. 92] виділяє етапи за якими здійснюється оптимальний склад основних та оборотних засобів з позиції ефективності господарської діяльності.

Отже, на першому етапі оптимізується співвідношення розмірів основних та оборотних засобів. На другому етапі оптимізується співвідношення активної (машини; устаткування; механізми, задіяні у виробничому технологічному процесі) та пасивної (будівлі та приміщення; машини та устаткування, які використовуються в процесі управління операційною діяльністю) частини основних засобів. На третьому етапі оптимізуються оборотні засоби: товарно-матеріальні цінності, дебіторська заборгованість, грошові кошти.

На зміну ефективності використання оборотних засобів впливають внутрішні (розміри вкладень оборотних засобів, строки вкладень, розмір отриманого прибутку, технологія виробництва, умови та організація постачання та ін.) та зовнішні фактори (загальноекономічна ситуація, податкове законодавство, умови одержання кредитів, участь у програмах, які фінансуються з бюджету і т.д.). Їх незбалансованість на даний час є однією з основних причин негативного фінансового стану багатьох господарств. Наявне фінансове середовище, його значний зовнішній тиск на підприємства призводить до згортання виробництва, і, як наслідок, до зниження якісних та кількісних характеристик інших виробничих ресурсів. В свою чергу, недостатня кількість оборотних засобів не дозволяє господарствам розвиватися.

Не меншого значення щодо підвищення ефективності використання оборотних засобів має їх співвідношення з основними засобами.

За даними Держкомстату України за 2007 рік, найбільшу питому вагу в структурі оборотних засобів склала дебіторська заборгованість – 59,2 %, яка має тенденцію до зменшення, а найменшу питому вагу складають поточні фінансові інвестиції – 6,4 %. За період з 2005 р. по 2007 р. вартість оборотних засобів збільшилась на 13593,1 млн. грн.

Щодо основних засобів, впродовж досліджуваного періоду їх вартість зростає на 693687 млн. грн., а введено в дію нових основних засобів на суму приблизно 11900 млн. грн. Ступінь зносу основних засобів складає більше 50 %.

На кінець 2007 року в структурі балансу необоротні активи склали 48,5 % до балансу (або 43674,7 млн. грн.), а оборотні – 51,2 % (або 46092,2 млн. грн.).

Серед досліджуваних нами виноградарських господарств Тарутинського району на початок 2008 р. прибуткових було 26, а збиткових – лише 4, за основу у визначенні раціональнішого співвідношення між основними і оборотними засобами ми брали доход (виручку) від реалізації продукції (винограду) (табл. 2).

Таблиця 2. Співвідношення оборотних і основних засобів у виноградарських господарствах Тарутинського району Одеської області на (початок року)

Показники	Роки			В середньому за 3 роки
	2006	2007	2008	
Кількість господарств, одиниць	25	27	30	27
Припадає оборотних засобів на 100 грн. основних, грн.	40,4	46,9	60,0	49,1
Припадає на 100 га сільгоспугідь, тис. грн.: - основних засобів	261,0	221,1	239,2	240,4
- оборотних засобів	105,5	103,7	143,4	117,6
Припадає доходу (виручки) від реалізації продукції на 100 га сільгоспугідь, тис. грн.	25,6	35,5	27,9	29,7

Більш ефективно почали використовуватися оборотні засоби у 2008 р., коли на 100 грн. основних засобів припадає 60 грн. оборотних засобів, що майже на 20 грн. більше, ніж було у 2006 р. Спостерігається найвища виручка від реалізації в тих господарствах району, в яких на 100 грн. основних засобів припадає оборотних засобів в межах від 50 до 60 гривень, найнижча - в господарствах, які мають до 40 грн. оборотних засобів на 100 грн. основних. На 100 га сільгоспугідь основних засобів припадає в 2 рази більше, ніж оборотних засобів і цей

факт прослідковується в динаміці за останні роки. Це необхідно враховувати при встановленні нормативів співвідношення основних і оборотних засобів, при умові відродження нормування в сільськогосподарських підприємствах. Отже, оптимальне співвідношення між основними і оборотними засобами для досліджуваних господарств становить в межах від 50 до 60 і вище гривень оборотних засобів на 100 грн. основних.

Для встановлення нормативів співвідношення основних і оборотних засобів потрібно враховувати рівень наявності основних засобів на одиницю земельної площі, спеціалізацію, економічні та природно-кліматичні фактори. Необхідно звернути увагу на те, що необмежене збільшення оборотних засобів може призвести до замороження засобів у понаднормативних виробничих запасах. Нарощування ж запасів оборотних засобів призводить до зниження ефективності їх використання [3, с. 4].

Таким чином, лише при повній і вчасній забезпеченості основних засобів оборотними здійснюється нормальна діяльність сільськогосподарського виробництва. Застосування нормування оборотних засобів у сільськогосподарських підприємствах допоможе визначити оптимальне співвідношення між основними і оборотними засобами.

Основними шляхами підвищення економічної ефективності використання основних і оборотних засобів у виноградарських господарствах є: 1. Поліпшення використання і підвищення родючості землі на основі хімізації і меліорації земель, охорони її від водної й вітрової ерозії, впровадження природоохоронних технологій та збереження навколишнього середовища. 2. Підвищення врожайності винограду, поліпшення якості продукції на основі застосування кращих сортів винограду, а також інтенсивних технологій. 3. Впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, що забезпечує раціональне і комплексне використання виробничих ресурсів, сировини і енергії. 4. Раціональне використання машинно-тракторного парку за рахунок збільшення змінного і річного виробітку, підвищення ефективності і якості механізованих робіт на основі раціонального співвідношення силових і робочих машин, забезпечення їх комплектності і комплексності. 5. Удосконалення структури основних виробничих засобів. Збільшення частки машин, обладнання, транспортних засобів сприяє збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, зростанню капіталовіддачі. 6. Забезпечення оптимального співвідношення основних і оборотних засобів. При нестачі матеріальних оборотних засобів у процесі сільськогосподарського виробництва знижується ефективність використання основних. Співвідношення основних засобів і оборотних засобів залежить від зональних особливостей, спеціалізації виробництва, рівня капіталозабезпеченості та інших факторів. Ефективність використання виробничих засобів може досягти найвищого рівня, якщо на 1000 грн. вартості основних засобів сільськогосподарського призначення припадає 500 - 750 грн. оборотних засобів. Таке співвідношення основних і оборотних засобів є оптимальним і сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва [4]. 7. Зниження матеріаломісткості сільськогосподарської продукції. Цей показник характеризує питомі витрати матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції. Рівень матеріаломісткості характеризується також натуральними показниками: витрачанням добрив, електроенергії, пального та інших матеріальних ресурсів з розрахунку на одиницю окремих видів продукції. Основні напрями

зниження матеріаломісткості продукції такі: нормування і раціональне витрачання сировини, матеріалів, пального, електроенергії та інших засобів виробництва; підвищення якості саджанців, добрив, пестицидів, машин, знарядь, ін.; скорочення втрат предметів праці при виробництві, транспортуванні і зберіганні. У складі матеріальних ресурсів сільськогосподарського виробництва значна частка у виноградарстві належить садивному матеріалу, добривам, засобам захисту рослин, паливу, матеріалам для установки шпалери. Тому зниження матеріаломісткості продукції безпосередньо пов'язане з підвищенням урожайності сільськогосподарських культур. 8. Прискорення оборотності оборотних засобів за рахунок впровадження скоростиглих сортів виноградної рослини, раціонального поєднання галузей з різною тривалістю виробничого циклу, забезпечення раціональної структури оборотних засобів для забезпечення найбільшого приросту сільськогосподарської продукції.

Висновки. Кількісний та якісний склад основних засобів повинен бути пов'язаний з формуванням оборотних засобів. Збільшення обсягів основних засобів передбачає і збільшення розмірів оборотних засобів в обсягах, що забезпечать ефективне використання будівель та споруд, техніки та інших видів основних виробничих засобів.

Значного підвищення ефективності використання виробничих засобів можна досягти у спеціалізованих сільськогосподарських підприємствах, які забезпечують оптимальну кількість і відповідний склад основних засобів.

Відродження та застосування нормування оборотних засобів у сільськогосподарських підприємствах допоможе визначити раціональне співвідношення між основними і оборотними засобами.

Література

1. Круш П.В. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства / Круш П.В., Клименко О.В., Подвігіна В.І., Гулевич В.О. – К.: "Центр учбової літератури", 2008. – 328 с.
2. Білик М.Д. Фінансовий аналіз / Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
3. Будняк Л.М. Удосконалення співвідношень основного і оборотного капіталу в сільськогосподарських підприємствах Поділля: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.02 "Економіка та управління науково-технічним прогресом, інвестиційні та інноваційні процеси" / Л.М. Будняк. - К., 1999. – 20 с.
4. Електронний ресурс - <http://agroua.net/economics>.

Кириллова О.В. Рациональное соотношение основных и оборотных средств как фактор повышения эффективности их использования

Анотація. В статті проведено аналіз впливу співвідношення між основними і оборотними засобами на ефективність використання оборотних засобів і висунуто пропозиції щодо підвищення економічної ефективності використання основних і оборотних засобів в виноградарських господарствах.

Ключевые слова: основные средства, оборотные средства, эффективность.

Kirillova O.V. Rational correlation between the fixed and circulating assets as factor of the efficiency increase of its use

Summary. The analysis of correlation between the fixed and circulating assets influence on the use efficiency of circulation assets in viticultural farms is conducted. The propositions for fixed and circulation assets use efficiency increase are suggested.

Keywords: fixed assets, circulating assets, efficiency.